

Gorenjski GLAS

GLASILO OKRAJNEGA ODBORA OF KRANJ

Leto II. — Štev. 6

Kranj, 8. februarja 1949

Cena din 2.—

Stoletnica Prešernove smrti

Danes praznujemo stoletnico Prešernove smrti in ob tej priliki nam tem bolj živo stopa pred oči poslednje poglavje pesnikove življenjske žaloigre.

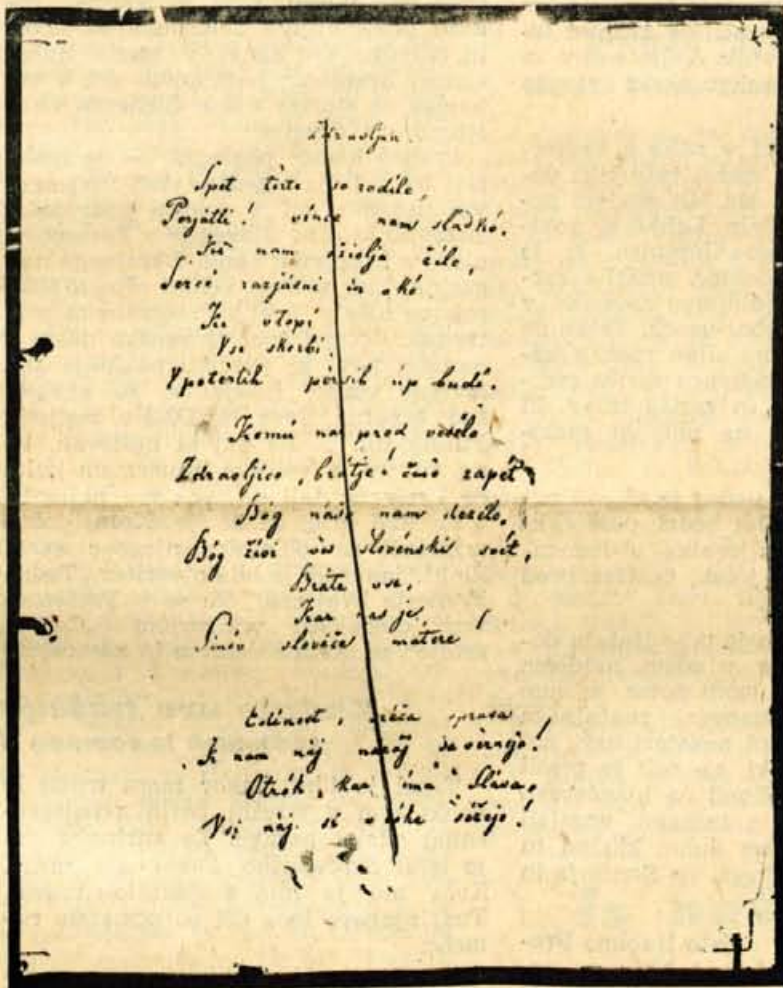
Pesnik, ki je pred sto in enaindvajsetimi leti dovršil študije s promocijo na Dunaju, je komaj dvajset let opravljal svoj poklic, vseskozi preganjan in zapostavljen. Osemnajst let je opravljal v Ljubljani pisarniško tlako kot advokatski koncipient približno z enakimi dohodki kakor jih je imel v študentovskih časih. Njegova prošnja za

Pokopal misli visokoleteče,
želja nespolnjenih sem bolečine,
ko Črtomir ves up na zemlji sreče;

dan jasni, dan oblačni v noči mine,
srce veselo in bolno, trepeče,
vpokojle bodo groba bolečine.

Zivé naj vsi naródi,
ki hrepene dočakat' dan,
ko, koder sonce hodi,
prepir iz sveta bo pregnan,
ko rojak
prost bo vsak,
ne vrag, le sosed bo mejak!

OTON ŽUPANČIČ O PREŠERNU
Prešerna ljubiti se pravi, ljubiti lepoto in resnico in pravico; ljubiti slovenstvo brez šovinizma in ljubiti človeštvo in vse narode brez hlapčevstva in poniževanja; enak z enakim. Prešeren s svojo visoko knjigo, ki govori o človekoljubju, o bratstvu vseh narodov, nam je pridobil pravico, stati v krogu kulturnega človeštva kot majhen, a ne brezpomemben člen.

Njegovo pesniško poslanstvo je bilo dopolnjeno. Njegova življenjska tragedija pa se je vzpela v svoj vrh. Leta 1848. (pripoveduje Franc Levce) je prišel poslednjič obiskat Ljubljano, svoja otroka in njiju mater. Bil je ubit na duši, spremenjen na telesu, komaj so ga spoznali. Ko mu je mati jokaje očitala, da jih tako nalokdaj obišče, jo je tolažil: „Tino bodi, ti si srenejša kakor jaz. Ti imaš ljuba otroka, — jaz nič“. Njegova trpka poslovilna beseda, da bo njegova žena — smrtrenka, je bilo odmev tiste globoke vdanosti v točno odrešitev, ki jo je pretrepljivo izpovedal v Sonetih nereče:

Zdaj je imel svojo zbrano delo pred seboj. Se pred selitvijo v Kranj, maja 1846, je imel svoje pesmi zbrane in sredi decembra istega leta so bile že natisnjene. Ali tudi izdaja njegovih poezij mu ni prinesla utehe, marveč novo razočaranje. S svojimi pritriganimi „rumenjaki“ je založil tisočdvesto izvodov, prodal pa jih je komaj trispetdeset; sto jih je razdelil med prijatelje, med redko plast napredne inteligence, ki je od vsega početka vedela ceniti Prešernovo veljavo v žarišču slovenskega preporoda.

V Kranju je z velikim čutom odgovornosti, pravičnosti in dobrotljivosti opravljal svoj poklic. Leto 1848 je prineslo osveženje v tohlo slovensko ozračje. Pesnik je z drhtečim srcem sodeloval meščansko revolucijo v kateri je pozdravljaval velike bodoče dni, ki bodo oznanili vsemu človeštvu, vsem narodom zarjo svobode. Svobodoljubni pesnik je tudi na zunaj pokazal svojo privrženost revoluciji in se pridružil kranjski Narodni gardi kot avditor. Njegova „Zdravljica“, ki jo je bil založil „ob novini leta 1844“, a jo je cenzura okrnila in je zatorej ni hotel objaviti v Poezijah, je zdaj zagledala beli dan, izšla v Novicah 26. marca 1848 in še decembra isto leto v V. bukvicah Kranjske Čbelice je zadonela velika himna svobodoljubja:

Prijazna smrt predolgo se ne muči,
ti ključ, ti vrata, ti si srečna cesta,
ki pelje nas iz globočine mesta
tja, kjer trohljivost vse verige zgrudi...

Z bližnjo smrtjo se je ne le sprijaznil, marveč se ji tudi sam približal. Rešili so ga. Potem od Vseh svetih 1848 ni šel več iz sobe. Na pol leže, na pol sedel je čakal odrešenja in pri tem še v pogovoru s prijatelji, ki so ga prihajali tolažiti, šegavo sestavljal svoj nagrobni napis, tako preprost, pa vendar prebudno značilen po svoji jedrnatosti: „France Prešeren, doktor nemiren, neveren...“ Dne 6. februarja 1849 je napravil testament, naslednji dan je naslednji dan je nastopila počasna agonija. 8. februarja zjutraj se je poslednjič vzbudil v borbi z zaželjeno smrtjo in izrekel svoje poslednje besede: „Dvignite me, zadušiti me hoče!“ Ob osmih je izdihnil.

V genialnem pojavu Prešernovem, pravi dr. Ivan Prijatelj, je dosegla slovenska duševnost svoj zenit. Iz osrčja slovenske zemlje raste velikani duha v najvišje tedanje svetovno ozračje.

Za Čopom in Prešernom so nastopili v slovenski javnosti Staroslovenci in za temi Mladoslavenci, takratni politični preporoditelji. Delovanje in prizadevanje Staroslovencev je organiziralo in prebudilo slovenski narod na širino,

potisnilo je raven slovenske narodne zavesti v nižino s tem, da se je odpovedalo Prešernu in pahnilo njegov visoki nazor v pozabo. Mladoslavenci so našega genija le deloma dvignili na svoj ščit. Vendar je Prešeren od leta 1866. dalje, ko ga je Stritar z novo izdajo „Poezij“ Slovincem nanovo „odkril“, prehajal bolj in bolj v narodovo last. Prešernov genij je skozi nove rodove pognal slovenstvo v visoko kulturno rast. Pod zastavo Prešernovega imena (je nekoč naglasil Cankar), so hodili vsi naši pesniki in pisatelji, se je razvijala vsa naša književnost do današnjih dni...

Od svojih prvih pesmi do danes je ostal Prešeren v središču slovenskega literarnega življenja kot oblikovalec slovenskega jezika, kot glasnik svobode in napredka in kot pesnik človeške globine.

Sredi jezikovnih borb na domačih tleh in sanjarijah panslavizma je Prešeren ostal zvest svojemu najvišjemu narodno kulturnemu načelu: da moraš narodu pisati v njegovem lastnem, najlaže razumljivem jeziku, ako ga hočeš izobraziti. S krepko dediščino svoje gorenjske materinščine obdarovan se je zavedal kulturne naloge izgradnje in kultiviranja slovenskega jezika in je s svojimi mojstrovini dokazal, kako je treba ustvarjati kulturne vrednote v našem, dotlej zapostavljenem jeziku. Odločno je zavrnil Zupanov jezični panslavizem in se postavil po robu ilirizmu, z zdravim duhom je zavračal vsako misel na skupni jezik, ki bi slovenščino oropal samobitnosti. To je storil s krepko opombo: „Bolje je biti svinjski pastir, kot ukazovati vsem mrtvim!“ Zmagal je; požlahtil je slovensko besedo, našel v svoji materinščini neslutene izrazne možnosti svoje poezije, — slovenščina mu je postala čudovit instrument, na katerem je opeval najvišje vrednote.

Kot pevec-umetnik je zajemal iz svoje globine, iz vsega svojega bitja in doživlja. V njegovi poeziji so odjeknila hrepenenja človeka, naroda in vsega občestva. Skladen v ubranosti, klasičen po obliki, jeziku in v vsebini, čustvujejo z velikim srcem, trpečim od lastne bolečine, je zajemal v čerobni krog svoje poezije ves narod in človeštvo, prežarjal je s svojo pesmijo sebe in vnanji svet. Le tako je njegova drobna knjižica poezij postala najdragocenejša last slovenskega naroda in naš prvi prispevek v skupno zakladnico svetovne kulture.

Glasnik svobode in napredka je bil France Prešeren od tistih svojih mladih let, ko je naglasil geslo: „Rábeljne zatret in tirane!“ V Sonetnem vencu je razodeval svojo globoko ljubezen do domovine in v samem srcu tega venca izrekel gorečo prošnjo po slovenskem Orfeju:

Da bi nam srca vnel za čast dežele,
med nami potolažil razprtije
in spet zednil rod Slovenščine cele!

Da b' od sladkote njega poezije,
potihnil ves prepír, bilé vesele
viharjev jeznih mrzle domačije!

razpisano advokaturu v Ljubljani je bila v trinajstih letih petkrat odbita. Šele ko so bila na Kranjskem ustanovljena štiri nova odvetniška mesta za deželo, je dobil samostojno advokaturu v Kranju, ki jo je opravljal le dve leti.

Iz Ljubljane, ki jo je v trenutku vedrine in na novo vzplamtelega mladostnega optimizma proslavil kot ljubico nebes in sreče, čeprav je v njej preživel toliko bridkih dni in ur. se je preselil v gorenjsko središče že močno bolehen. Samemu sebi je trdil, da je podplat koža čez in čez postala in si je obetal, da bo po dolgih letih odvisnosti vendarle samostojno... iz pravih koval rumenjake. Toda v njem je klujuvala nezaceljiva rana po izgubi mentorja Matije Čopa in opevane Julije Primicove. Deseto leto je že minilo, odkar je to bolečino izpovedal v posvetilu Matiji Čopu:

